

DISKUSE

K SOCIÁLNEMU MIESTOPISU

Alois Gregor napísal vo svojich „Zprávach o pracích filologických, predovšetkým slavistických“ [Sborn. prací Filosofické fakulty Brněnské university, roč. III, č. 3, řady jazykovédné (A) č. 2, str. 124] noticku o mojej štúdií „Zo slovenského sociálneho miestopisu“ (JSb V, 1951, str. 58—96). A. Gregorovi je problematika táto vzdialená. Neprijemné je, že mi prisudzuje tvrdenia, ktoré som nenapísal, takže budí dojem, že nemám niektoré základné vedomosti zo slavistiky, alebo že vyslovujem predpoklady, ktoré nemožno ničím oprieť.

Podľa A. Gregora hovorím, že Kajich „dal podnet ke stavbě kostela sv. Klimenta, jehož ostatky jsou snad uloženy v Mučenicích . . .“ Nič takého som nenapísal. Nevieť, či Kajich dal podnet k stavbe kostola sv. Klimenta; nespadá to ani do môjho vedného odboru. Viem však, že ostatky sv. Klimenta nie sú v Mučeníkoch, ale že ich Konštantín previezol cez Veľkú Moravu do Ríma. Pramene o tom som sám prekladal do slovenčiny a vydal. Každý študent v prvom ročníku štúdií slavistiky to musí vedieť. Nemohol som teda nič takého napísať.

A. Gregor nesprávne cituje aj tie moje slová, ktoré uvádza v úvodzovkách. „Místní jména sa navrstvujú podľa jednotlivých štádií spoločnosti . . . a tiež podľa hospodárskych pomerov.“ Ja som však napísal: „Mená sa navrstvujú podľa jednotlivých vývinových štádií spoločnosti . . . a tiež podľa hospodárskych pomerov.“ To je rozdiel.

Charakteristická je táto veta A. Gregora: „Po rozpadu rodového zřízení u Slovanů vznikly podle St. rozdíly vlastnictví, majetku a práce a to vše se projevilo i v jazyce.“ To nie je nijaký môj objav. Je to vec dosť všeobecne známa. A. Gregor teda zas nepresne reprodukuje. Pritom jasne a zreteľne opieram svoje informatívne rozprávanie o rozklade rodového poriadku u Slovanov o úvahy iných odborníkov, ktorých mená a práce riadne uvádzam.

A. Gregor pokladá za klasický doklad mojej fantázie moje opatrné vývody o Kajichovi a mene Kajal. Faktom je, že meno Kajal existuje ako meno osady pri Galante. V Južoslávii je obec Kajali. Základom pomenovania osady u nás i v Južoslávii je osobné meno *Kaj-al*. Forma v nominatíve sing. *Kajal* je miestnym menom vtedy, keď osadu tvorí nerozvetvená rodina Kajala. Keď sa rodina rozvetvuje, pomenovanie z osobného mena dostáva formu plurálu (Kajaly, srbch. Kajali) alebo prijíma sufíxy *-ici (-ice)*, *-ovci (-vce)*, *-ovici (-ovice)*. Pokiaľ ide o meno osady *Kajal*, je to jednoduché osobné meno v nominatíve sing. tak isto, ako je meno mestečka *Galanta* tiež nom. sing. zo slovan. *Goleťa*. Neďaleká osada *Garázda* je z osobného mena *Gorazda*; tu je ešte aj maďarské *-a* za slovanský jer. V mene mestečka Galanty je slovanská nosovka, zachovaná maďarčinou. V mene *Garázda* je zachovaný slovanský jer. Obidva tieto javy kladú existenciu osád pred polovicu X. storočia. Pri rozklade rodu niektoré rodiny si ponechávali očividne staré rodové meno. Niekedy ho obmeňovali s pomocou sufíxy. Na to som v práci uviedol doklady. To sú veci konečne známe aj odinakia. Aj na tomto priestore sú dve osady pomenované menom *Gorazd*. Iné osady majú mená podľa rodín: *Galanta* z *Goleťa*, *Novce* z osobného mena *Una*, *Kajal* z osobného mena *Kajal*. Poukázal som aj na sémantickú stránku týchto mien. Predpokladám, že tieto mená nie sú tu náhodne a že ani významová stránka mien nie je náhodná. Osady ležia na rodovej oblasti *Gorazdovcov* tesne popri sebe. *Gorazd* bol kresťanským kňazom. Mená *Kaj-al* i *Kaj-ich* majú rovnaký základ a význam ich koreňa patrí k základným kresťanským pojmom. Na oblasti *gorazdovského* rodu nepokladáme toto osobné meno s takýmto značením za nijako zvláštne a neočakávané. Historicky je doložené, že Kajich bol kresťanským kňazom a že ho Metod prideliť Bořivojovi, ako o tom rozpráva Kristián. Popredným spolupracovníkom Metodovým bol *Gorazd*. Na *gorazdovskom* rodovom území je osada, ktorej meno má rovnaký základ ako meno kňaza Kajicha. Členovia rodu a potom rodín sa odlišovali od seba pri pomenovaní tým, že si dávali k základu iný sufík. Tak sú napr. v Liptove pomenovania z osobných mien: *Liptov* z *Lubtov*, *Lupča* z *Lubča*, *Lubela* so základom *Lub-*, ale s inými sufíkmi. Ide o tri rodiny z jedného rodu *Lub-*. Je tak veľmi fantastické, keď v menách *Kaj-al* a *Kaj-ich* vidíme takýto proces?

Jazykový materiál teda tu je. Súvisí so životom ľudí. Hovorí o ľuďoch a o historických

udalostiach dosvedčených v prameňoch priamo alebo nepriamo. Netreba mať nijakú osobitnú fantáziu, keď sa opatrne pokúšame pospájať historické osoby s menami osôb, ktoré dali mená osadám v ranom feudalizme a stali sa tak tiež v určitom zmysle historickými. Kult sv. Klimenta, zachovaný v obci, ktorá sa r. 1113 uvádza ako *mussenic*, t. j. *Mučeník*, hovorí jasnou rečou tak isto, ako hovorí meno *mučeník*, ktoré je u nás paleoslovenizmom, ako o tom písal Ed. Čech vo Vajsovom zborníku. A toto všetko je tu na jednom mieste. Neveríme, že je to iba náhoda. Naopak, predpokladáme v uvedených javoch pevnú zákonitosť. Toto je niekoľko málo kilometrov na juhozápad od Nitry, ktorá iste bola dôležitým politickým a kultúrnym strediskom Veľkej Moravy. Túto blízkosť územia a uvedených mien tiež nie sme ochotní pokladať za náhodu.

Je isté, že se tieto otázky musia riešiť opatrne. Pristupovali sme k nim obozretne. Materiál tu je a bije do očí. Tento materiál volá po vysvetlení. Alois Gregor neukázal, ako sa to má urobiť. Aj v tomto majú jeho poznámky vážny nedostatok. Najviac serážajú nepresnosti v uvádzaní mienky. Takýto spôsob referovania môže ohroziť možnosť serážnej diskusie.

J. Stanislav

*

K hořejšímu prohlášení Jána Stanislava poznamenávám toto:

1. Je sice pravda, že nejsem odborník v sociálních místopisu, přesto se však domnívám, že mám právo jako jazykovědec vysloviti své mínění o otázkách ve vzpomenutém oboru, které se přece týkají také linguistiky. Ani jsem nenapsal, ani netvrdím, že Ján Stanislav nemá „niektoré základné vedomosti zo slavistiky“. Kdo čte pozorně a nezaujatě moji zprávu, nic podobného nemůže z mých slov vyčíst. Jde tu opravdu jen o Stanislavův dojem, ničím ovšem neodůvodněný.

2. Ještě povážlivější je to s výtka Jána Stanislava, která se týká toho, zda jsou Klimentovy ostatky uloženy ve slovenské obci Mučeniky. Stanislav prý nic podobného nenapsal, to prý jsem si vymyslíl já. Jaká je však skutečnost? U Stanislava čteme doslovně toto: „Vo svojej štúdií Slovenska liturgia na Slovensku (Historia Slovaca I—II, 1939—40, 35) som vyslovil predpoklad, že Klimentove ostatky boli uložené v Mučeníkoch (podtrhuje A. G.). Keďže je to na Gorazdovom rodovom majetku, je tento predpoklad azda predsa len nie hodný úplného zamietnutia“ (podtrhuje A. G.). Riká-li nyní Stanislav ve své odpovědi, že „ostatky sv. Klimenta nie sú v Mučeníkoch, ale že ich Konštantín previezol cez Veľkú Moravu do Ríma“, *vyvracá tím jen sebe samého* a zavrhuje tak svůj někdejší předpoklad. Neskreslil jsem proto nikterak Stanislavova slova, když jsem uvedl ve Zprávách podle Stanislava, že „ostatky (sv. Klimenta) jsou snad (v orig. „azda“) uloženy v Mučenících, obci v oblasti Gorazdova rodového majetku“, (v orig. „na Gorazdovom rodovom majetku“). Za zbytečnou, nemístnou a neuváženou pokládám Stanislavovu poznámku, že „každý študent v prvom ročníku štúdií slavistiky to musí vedieť“, že totiž Kliment je pohřben v Římě. Komu ji Stanislav vlastně adresuje?

3. Je nepochybně zajímavé pozorně si všimnout toho, co říká Ján Stanislav ve svém článku o knězi Kajichovi. Dovidáme se u Stanislava, že Kajich „vyšiel z toho istého rodu, do ktorého patrili Gorazd, resp. že bol Gorazdovým pokrvným“, že „požíval dôveru arcibiskupa Metoda a azda aj Svätopluka“, že ho „Svätopluk poslal do Čiech, keď sa knieža Borivoj dal pokrstiť arcibiskupom Metodom“, že se Kajich odebral ne do Prahy, nýbrž do Levého Hradce, zkrátka, Stanislav nám vykresluje Kajicha jako muže velmi významného a energického. A na to pak navazuje takto: „Ak Kajich bol z rodu Gorazdovcov, ktorý si tak veľmi vážil pamiatku tohto svätého (Klimenta), zasvätenie kostola v L. Hradci sa nám ozrejmuje ešte vypuklejšie“ (podtrhuje A. G.). Lze tedy usuzovati z této Stanislavovy stylisace, že Kajich měl nějaké významnější účastenství na stavbě kostela v Levém Hradci a na jeho zasvěcení sv. Klimentovi? Věříme-li Stanislavově stylisaci v Jazykovedném zborníku, tedy Kajich účastenství měl, třebaže to nyní Stanislav ve svém zaslánu popírá poukazem na to, že to nespadá do jeho vědního oboru.

4. Ján Stanislav mě v třetím odstavci svého prohlášení obviňuje znova z nesprávné citace. Odvolává se na to, že jsem v jeho větě: „Mená sa tu navrstvujú podľa jednotlivých vývinových štádií spoločnosti“ vynechal adj. „vývinových“. Toto slovo vypadlo bezpochyby ve zlomené korektuře, ale na smyslu textu se tím nezměnilo zhola nic. Ve slově „štádiúm“ je totiž již obsaženo to, že tu běží o vývoj. Srov. na př. v akademickém Příručním slovníku jazyka českého heslo stadium = určitá doba děje, vývoje, vývojové období, fáze, vývojový stupeň. Stanislavova výtka není tedy oprávněna.

5. Podobnou výtkaou mě stihá Ján Stanislav i v odstavci čtvrtém. To, že u Slovanů nastal rozklad rodového zřízení, nepokládal jsem za nějaký objev pouze Stanislavův. Neučinil jsem

nic jiného nežli to, že jsem ve zprávě o Stanislavově článku, která má jako ostatní mé zprávy ve Sborníku ráz především informativní, podal co nejstručněji myšlenkový postup výkladů u Stanislava. Příslušné inkriminované místo v mé zprávě je pouhá obměna slov Stanislavových: „Vidíme, že při rozpade rodového zriadenia rozdiely čo do vlastníctva, majetku a práce sú značné“ a že se to „vyjadruje v jazyku“. Nepovažoval jsem ve stručné zprávě za potřebné, abych vypočítal všechny odborníky (Brücknera, Bujaka, Taszyckého, Herm. Jirečka, Deržavina a j.), o něž se Stanislav opírá. To však naprosto neznamená, že jsem něco reprodukoval nesprávně.

6. Na konci svého prohlášení napsal Ján Stanislav: „Alois Gregor neukázal, ako sa to má urobiť.“ Stanislav nepřihlédl k tomu, že zpráva není recenze a že ani recensent nemusí vždy místo odmítaného výkladu podati výklad svůj.

7. Poslední dvě věty Stanislavovy v zaslánu odmítám s veškerou rozhodností. Ukázal jsem tuším shora přesvědčivě, že jsem se ve své zprávě nedopustil vážných nepřesností a že jsem svým způsobem referování nikterak neohrozil „možnosť serióznejšej diskusie“ (podtrhuje A. G.). Závěr Stanislavova prohlášení je podle mého soudu příliš příkrý a při objektivním posuzování neobstojí. Ujišťuji upřímně Stanislava, že jsem zamýšlel svou zprávou toliko jedno: raditi k opatrnému postupu v složité jazykové problematice.

Alois Gregor

Redakce tohoto Sborníku pokládá tuto diskusi odpovědí A. Gregora za ukončenou.